

**UNIVERSITATEA DE STUDII POLITICE ȘI ECONOMICE
EUROPENE „CONSTANTIN STERE”**

Cu titlu de manuscris
CZU: 347.65/.68(043.2)

PEREDERCO VASILII

**ROLUL REZERVEI SUCCESORALE ÎN
PROTECȚIA MOȘTENITORILOR LEGALI**

**PROFILUL 553 DREPT PRIVAT.
SPECIALITATEA 553.01 – Drept civil**

**Specialitatea: 553.01 – Drept civil
Autoreferatul tezei de doctor în drept**

CHIȘINĂU, 2017

**Teza a fost elaborată în cadrul Catedrei Drept Privat a
Facultății de Drept, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene
„Constantin Stere” din Moldova**

Conducător științific:

COJOCARU Violeta, doctor habilitat în drept, profesor universitar
specialitatea: 553.01 – Drept civil

Referenți oficiali:

1. **BĂIEȘU Aurel**, doctor habilitat în drept, profesor universitar
2. **CONSTANTINESCU Elena**, doctor în drept, conferențiar universitar

Componența Consiliului științific specializat la specialitatea: 553.01 – Drept civil

1. **PLOTNIC Olesia**, *președinte*, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar
2. **MIHALACHE Iurie**, *secretar științific*, doctor în drept, conferențiar universitar
3. **AVORNIC Gheorghe**, doctor habilitat în drept, profesor universitar
4. **BOSTAN Ionel**, doctor în drept, profesor universitar (România)
5. **BOIȘTEAN Eduard**, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar
6. **BĂNĂRESCU Iulia**, doctor în drept, conferențiar universitar

Susținerea tezei va avea loc la data de 08 septembrie 2017, ora 14.00, în ședința **Consiliului științific specializat D 42.553.01-01 din cadrul Universității de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere” din Moldova**, sala 301, bd. Ștefan cel Mare și Sfânt, nr.200, municipiul Chișinău, MD-2009, Republica Moldova.

Teza de doctorat și autoreferatul pot fi consultate la Biblioteca Națională a Republicii Moldova, la Biblioteca Centrală a Universității USPEE „Constantin Stere” din Moldova și pe pagina Web a CNAA: www.cnaa.md.

Autoreferatul a fost expediat la _____ 2017

Secretar științific al Consiliului științific specializat:

MIHALACHE Iurie,
doctor în drept, conferențiar universitar _____

Conducător științific:

COJOCARU Violeta,
doctor habilitat în drept, profesor universitar _____

Autor:

PEREDERCO Vasilii _____

© Perederco Vasilii, 2017

REPERELE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea și importanța problemei abordate. Actualitatea problemei supuse cercetării se justifică prin aspectul inovațional al unor subiecte elucidate în lucrare, care, prin valoarea lor analitică, vin să contribuie la dezvoltarea doctrinei naționale ce abordează rezerva succesorală, luându-se în considerare diversitatea reformelor social-economice care s-au produs pe parcursul ultimului deceniu în Republica Moldova. Acestea, în esența lor, și-au extins într-un mod indirect efectele și asupra relațiilor succesoriale, în general, și a celor din rezerva succesorală, în special.

Actualitatea temei prezentate îl constituie și spectrul subiectelor elucidate de autor în cuprinsul acestui studiu, încercând să acopere unele lacune legale care, în practică, ar putea genera diferite impedimente la realizarea dreptului de moștenire a succesorilor rezervatari prin oferirea unor soluții cu caracter *de lege ferenda* având ca scop îmbunătățirea legislației naționale în materia rezervei succesoriale. Odată cu punerea în aplicare a actualului Cod civil al Republicii Moldova, materia rezervei succesoriale a suportat esențiale completări care până la etapa actuală n-au fost tratate într-un mod mai detaliat în literatura de specialitate. Astfel, în prezenta lucrare, autorul abordează unele dintre cele mai importante probleme privind rezerva succesorală pe care doctrina autohtonă le-a lăsat în umbră.

Deși vine încă din antichitate, rezerva succesorală este unul din cele mai importante și actuale compartimente ale succesiunii legale. Importanța și actualitatea acesteia sunt motivate de caracterul transformărilor care au survenit în viața politico-socială, de realitățile și tendințele dezvoltării sociale, de legalizarea dreptului de proprietate privată, de faptul că aceste relații reglementate de Codul civil al Republicii Moldova prezintă un imens interes pentru mulți cetățeni din țară.

Prin rezerva succesorală, are loc limitarea dreptului de a dispune de bunurile sale impusă titularului dreptului de proprietate prin rațiunea: de a proteja cele mai apropiate rude ale defunctului împotriva actelor sale cu titlu gratuit, care adeseori pot fi falsificate, întocmite în situații neadecvate ale titularului proprietății succesoriale, sau adus în această situație de escroci și răufăcători, acte ce ar fi putut goli de conținut patrimoniul succesoral. În acest context, se evidențiază drept necesitate abordările științifice pentru stabilirea esenței și importanței noțiunii vizate, corectitudinea reglementărilor acesteia, evidențierea lacunelor și neajunsurilor, în așa fel încât acestea să servească ulterior drept repere în elaborarea unor noi și corecte reglementări. Din aceste considerente, actualitatea și importanța cercetării efectuate sunt justificate.

Dincolo de acest vacuum doctrinar, autorul și-a propus să scoată în relief acele probleme de ordin practic, desprinse din inadvertențele și obscuritățile legislației civile, ce pot crea în practică unele îngrădiri ale dreptului de moștenire, precum și să individualizeze dificultățile ce pot să apară la soluționarea litigiilor în materia rezervei succesoriale.

În doctrina europeană persistă tendințele de constituționalizare a ramurilor de drept public și de drept privat. Acestea au servit pentru autor drept temelie de a extinde investigațiile asupra dreptului de moștenire elucidat prin prisma prevederilor constituționale, pentru a fi stabilite limitele de realizare a acestei libertăți fundamentale în raport cu garanțiile pe care le oferă legislația altor state materiei rezervei succesoriale.

Actualitatea tematicii supuse cercetării se mai poate desprinde și din varietatea dificultăților ce afectează rezerva succesorală, condiționate de lipsa unor reglementări în materie care ar specifica particularitățile rezervei succesoriale, ceea ce ar permite înlăturarea controverselor jurisprudențiale referitoare la aplicarea corectă și uniformă a legislației în domeniul rezervei succesoriale.

Descrierea situației în domeniul de cercetare și identificarea problemelor de cercetare. Rezerva succesorală, fiind o substituție a succesiunii legale din dreptul civil și dispunând de anumite reglementări, n-a reușit până în prezent să se regăsească pe deplin în monografiile, manualele și articolele din doctrina autohtonă. Pentru realizarea obiectivelor prezentului studiu, au fost utilizate surse teoretice, legislative, soluții din practica judiciară națională și cea străină, precum și unele dosare din practica notarială privind rezerva succesorală.

Drept bază teoretico-normativă a investigației servesc: Constituția Republicii Moldova, Codul civil, Codul familiei, Legea Republicii Moldova cu privire la notariat, Constituția României, vechiul și noul Cod civil al României, Codul civil al Federației Ruse, Codul civil al Franței, Codul civil al Germaniei, Codul civil al Quebecului, Codul civil al Georgiei, Codul civil al Portugaliei, Codul civil al Ucrainei, Codul civil al Italiei, Codul civil al Spaniei, Legea Republicii Moldova cu privire la organizarea activității notariale etc.

Ca suport teoretic la realizarea obiectivelor prezentei lucrări au servit sursele doctrinare ale autorilor autohtoni și ale celor străini, cum ar fi: P.Nichitiuc, V.Volcinschi, Gh.Chibac, E.Cojocari, V.Cojocar, E.Constantinescu, A.Băieșu, S.Băieșu, N.Roșca, V.Crețu, A.Bloșenco, G. Bostan, O. Robu, V.Giscă, D.Cimil, V.Cebotari, O.Efrim, I. Șeremet, T.Mișina, I.Țonova, V.Pistruga, D.Țurcan, Iu. Banarescu (*Republica Moldova*); D. Alexandresco, I.Genoiu, L.Cătană, S.G.

Longinescu, G.Plastara, T.Ionașco, M.Eliescu, I.Dogaru, D.Macovei, I.Zinveliu, E.Lupan, L.Pop, T.Sămbrian, S.Barnuțiu, A.Degre, V.Hanga, G.Boroi, T.Drăganu, I.Muraru, M.Bădescu, I.Deleanu, Gh.Luțescu, D.Chirică, Fr.Deak, Gh.Botea, H.Grotius, I.Filipescu, E.Cernea, E.Molcuț, St.Cărpinaru, M.Popa, R.Nițoiu, R.Țapu, M.Bocșan, C.Toader, R.Popescu, L.Stănciulescu, S.Tănăsescu, D.Negrilă, N.Nicoreanu, N.Jac Constantinescu, I.Popa (*România*); M.V. Gordon, E.B. Eydinova, G.M. Stepanenko, E.V. Subotina, A.A. Rubanov, M.I. Braghinski, V.V. Vitreanski, O.S. Ioffe, D.I. Mayer, G.F. Șerșenevici, K.B. Iaroșenko, O.V. Mannikov, A.P. Sergheev, Iu.K. Tolstoi, I.V. Eliseev, O.M. Kozâr, A.A. Makovskaya (*Federația Rusă*); Brigitte Hess-Fallon, Anne-Marie Simon, Barombierere Par M., Baudrot-Lacantinerie G. Wanl Albert, Georges P. Docan, Jacques Ghestin, Marcel Planiol, F. Terre, Y. Lequette (*Franța*) ș.a.

Scopul și obiectivele lucrării. Scopul primordial al prezentului studiu constă în efectuarea unei analize detaliate a doctrinei și a cadrului legal național în materia rezervei succesorală, pentru a putea fi scoase în evidență cele mai stringente probleme care pot crea dificultăți în activitatea practică, notarială și în practica judiciară, precum și în oferirea unor soluții în acest sens pentru a preveni apariția diferitelor incidente ce ar afecta rezerva succesorală, sau ar îngrădi dreptul succesorilor rezervatari de a dobândi o parte din succesiune. Întru realizarea acestui scop, autorul și-a propus să aprecieze aportul înaintașilor în materia rezervei succesorală cuprinsă în doctrina dreptului civil și să ajusteze aceste investigații la reglementările actuale pentru a putea oferi unele soluții de îmbunătățire a cadrului legal național în domeniu.

Atingerea scopului propus presupune realizarea următoarelor *obiective*:

stabilirea limitelor de extindere a normelor constituționale cu caracter de protecție asupra dreptului de moștenire privind rezerva succesorală;

– analiza reglementărilor, definițiilor legale și doctrinare în scopul individualizării elementelor esențiale definitorii ale rezervei succesorală;

– aprecierea finalităților juridice ale caracterelor rezervei succesorală și stabilirea limitelor de extindere a acestora asupra liberalităților testamentare;

– cercetarea subiecților rezervei succesorală în scopul stabilirii particularităților acestora față de alți participanți la raporturi succesorală;

– determinarea cotității și a modurilor de calculare a rezervei succesorală în legislația națională;

– analiza practicii notariale naționale și a celei din alte state în materia rezervei succesorală pentru a stabili cele mai frecvente cauze și situații juridice ce afectează rezerva succesorală;

– analiza hotărârilor instanțelor judecătorești cu privire la rezerva succesorală pentru a stabili corectitudinea aplicării normelor de drept material cu referire la drepturile succesorilor rezervatari;

– propunerea de soluții în vederea aplicării uniforme a legislației cu referire la rezerva succesorală.

Metodologia cercetării științifice. La realizarea obiectivelor prezentei lucrări, autorul a utilizat cele mai răspândite metode de cercetare, cum ar fi: metoda istorică, în baza căreia s-a încercat a elucida aspectele evolutive ale rezervei succesorale, subinstituție a succesiunii legale, fiind individualizate în acest sens premisele sociale care au contribuit la dezvoltarea rezervei succesorale; metoda comparativă, prin intermediul căreia s-a efectuat o analiză a cadrului legal național în raport cu reglementările din unele coduri civile europene; metoda prospectivă, în temeiul căreia s-a încercat a face un bilanț al tendințelor de dezvoltare și îmbunătățire a cadrului legal național în domeniul rezervei succesorale; metoda sistematică, care a constituit un suport al autorului la identificarea particularităților rezervei succesorale, în temeiul căruia legiuitorul le-a oferit succesorilor rezervatari un privilegiu fundamental de a obține o cotă-parte din succesiune; metoda logică în baza căreia autorul a analizat diferite opinii doctrinare.

Noutatea și originalitatea științifică derivă din însuși conceptul structural al lucrării, care prin varietatea subiectelor propuse cercetării reprezintă o primă încercare de a aborda anumite aspecte ale rezervei succesorale, cum ar fi: valențele constituționale ale rezervei succesorale în scopul aprecierii limitelor de extindere a garanțiilor constituționale de protecție asupra drepturilor subiective ale succesorilor rezervatari, noțiunea și caracterele juridice ale rezervei succesorale, particularitățile caracterelor specifice ale succesorilor rezervatari, corelația dintre liberalități și rezerva succesorală, determinarea valorii și a cotelor succesorilor rezervatari din patrimoniul succesoral etc.

Caracterul inovator al tezei este vădit și prin revelarea unor principii proprii rezervei succesorale, ce pot fi tratate cu titlu de principii speciale, fiind stabilite limitele de extindere a principiilor respective în practica notarială și în cea judiciară. Un alt aspect ce vine să confirme noutatea științifică a prezentei lucrări derivă din analiza comparativă a unor reglementări în materia rezervei succesorale, cuprinse în legislația civilă a unor state-membre ale Uniunii Europene, care au servit drept repere legislative de îmbunătățire a cadrului legal național în domeniul rezervei succesorale.

Noutatea științifică a studiului se manifestă și prin identificarea modalităților de protecție a succesorilor rezervatari prevăzute de actele normative. În Republica

Moldova, protecția rudelor în calitate pe moștenitori rezervatari este mult mai redusă prin noțiunea „*inapți de muncă*”, de aceea venim cu propunerea *de lege ferenda* pentru a înlătura această noțiune din Codul civil al Republicii Moldova. Analizând publicațiile din doctrina autohtonă și din cea străină cu referire la rezerva succesorală din domeniul succesiunii legale, este de menționat că unele subiecte din cadrul prezentei lucrări, cum ar fi principiile și caracterele specifice ale rezervei succesorale, precum și corelația dintre liberalități și prevederile imperative ale rezervei succesorale, succesorii rezervatari, noțiunea de *inapținutudine de muncă*, n-au fost abordate până în prezent în doctrina națională și mai puțin în cea străină, din aceste considerente, nu am putut utiliza mai multe surse teoretice la abordarea subiectelor nominalizate.

În teză am expus cele mai importante propuneri care, prin valoarea lor aplicativă, ar putea fi utilizate la completarea doctrinei naționale cu noi investigații.

Analizând sursele doctrinare utilizate în prezenta lucrare, am a constatat că doctrina națională nu conține oarecare studii detaliate asupra rezervei succesorale; lipsa acestora se simte atât în practica notarială, cât și în jurisprudența națională. Drept consecință, nu în rare cazuri, notarii nu informează moștenitorii rezervatari despre posibilitățile acestora, instanțele de judecată eronat examinează drepturile succesorilor rezervatari asupra patrimoniului succesoral, fără a specifica temeiul legal al unor astfel de drepturi.

Elementele de noutate științifică, propuse spre susținere:

1. Formularea unei definiții a rezervei succesorale – „rezerva succesorală este o parte a moștenirii legale care se atribuie rezervatarilor în calitate de moștenitori legali de clasa I, ea poate fi pretinsă numai de cei care vin efectiv la moștenire, deci îndeplinesc condițiile necesare în acest sens (au capacitate succesorală, vocație concretă la moștenire, nu sunt nedemni) și acceptă moștenirea”.

2. Ca urmare a analizei conținutului articolelor Codului civil al Republicii Moldova privind rezerva succesorală, a literaturii de specialitate autohtone și al altor state, am constatat că succesorii rezervatari nu sunt limitați prin condiția inapținutității de muncă și considerăm că cea mai bună soluție este de a exclude din conținutul art. 1505 CC RM noțiunea de „*inapți de muncă*”, *plasând succesorii rezervatari în condiții mai avantajoase* în conformitate cu reglementările ce vizează rezerva succesorală în majoritatea statelor-membre ale Uniunii Europene.

3. A fost evidențiată lipsa de claritate în determinarea cotei-părți din patrimoniul succesoral făcută de legiuitorul Republicii Moldova între art.1505 și art.1508 Cod civil al Republicii Moldova, potrivit cărora nu este clar cel puțin o doime cota-parte

din cota ce s-ar fi cuvenit fiecăruia în caz de succesiune legală sau celor care întrunesc condițiile necesare pentru aceasta și au acceptat succesiunea, deoarece aceasta este important pentru valoarea cotei.

4. A fost evidențiată importanța rolului protector al rezervei succesorală. Analizând normele de drept privind rezerva succesorală, afirmăm că acestea realizează principiul constituțional al echității sociale care consideră că rezerva succesorală este o cotă obligatorie oferită de stat prin norme imperative și niciun moștenitor rezervatar (în afară de cel nedemn) nu poate fi lipsit de acest drept.

5. Au fost individualizate obscuritățile legale cuprinse în legislația națională ce vizează rezerva succesorală din domeniul succesiunii legale, am evidențiat și am stabilit măsurile de protecție ale succesorilor rezervatari. Au fost înaintate propuneri *de lege ferenda* menite să înlăture inadvertențele legale depistate, precum și completarea golurilor doctrinare cu unele subiecte și soluții cu caracter analitic în materie de rezervă a succesiunii legale.

Problema științifică importantă soluționată rezidă în *cercetarea* multidimensională a reglementărilor juridice cu privire la rezerva succesorală atât la nivel național, cât și internațional, precum și *elucidarea* practicii notariale și a jurisprudenței în materie, *fapt care a avut ca efect formularea* unei fundamentări științifice a rolului rezervei succesorală în protecția moștenitorilor legali, precum și *formularea* propunerilor *de lege ferenda*, în vederea *perfecționării* cadrului normativ intern și *aplicării* corecte și eficiente a cadrului legal de către instanțele de judecată din Republica Moldova.

Semnificația teoretică. În concordanță cu denumirea tezei – „Rolul și importanța rezervei succesorală în protecția moștenitorilor legali”, este evident că rezultatele prezentei investigații vin să justifice valoarea analitică a lucrării pentru doctrina națională.

Considerăm că prin spectrul subiectelor supuse cercetării au fost elucidate unele elemente ale rezervei succesorală care din momentul punerii în aplicare a actualului Cod civil și până în prezent n-au fost abordate într-un mod mai detaliat, iar rezultatele prezentate în cadrul acestei lucrări vor fi utilizate la completarea programelor analitice și cursurilor la disciplinele *Drept civil; Drept succesoral; Drept notarial*.

Valoarea aplicativă a lucrării poate fi apreciată sub diferite aspecte vizând implementarea rezultatelor acesteia în procesul de instruire, în activitatea legislativă, în practica notarială și cea judiciară.

Pornind de la valoarea aplicativă a rezultatelor acestei lucrări pentru procesul de instruire, susținem că aceasta poate fi desprinsă din constatarea că doctrina națională

este completată cu unele opinii argumentate vizând diferite aspecte ale raporturilor juridice succesoriale care până în prezent n-au fost abordate în literatura de specialitate autohtonă.

Valoarea aplicativă a lucrării pentru activitatea legislativă are un caracter condiționat, care depinde de posibilitatea reală de implementare a propunerilor *de lege ferenda* cu caracter legal în vederea îmbunătățirii cadrului legal național în materie de rezervă succesorală. Pentru activitatea notarială, valoarea aplicativă a propunerilor *de lege ferenda* cu caracter doctrinar îmbracă haina unui suport metodologic ce ar permite aplicarea corectă și uniformă a legislației, iar cele cu caracter legal ar contribui la prevenirea unor dificultăți ce pot apărea în cadrul realizării procedurii succesoriale privind rezerva succesorală.

Referitor la valoarea aplicativă a prezentei lucrări pentru jurisprudența națională, precizăm că propunerile cu caracter legal pot aduce o contribuție esențială doar după introducerea modificărilor și completărilor în actele legislative menționate, iar în ce privește propunerile cu caracter doctrinar, ele pot fi utilizate de către instanțele judecătorești naționale cu titlu de reper metodologic în scopul motivării soluțiilor expuse în contextul hotărârilor judecătorești.

Rezumând asupra tuturor aspectelor cu valoare aplicativă ale prezentei lucrări, insistăm asupra posibilității de implementare efectivă a propunerilor elaborate în scopul îmbunătățirii cadrului legal național în materia rezervei succesoriale, care, în mod automat, se vor răsfrânge asupra cunoștințelor populației în materie de rezervă succesorală, activității notariale și practicii judiciare. În acest sens, au fost efectuate demersurile necesare la Ministerul Justiției.

Rezultatele științifice principale înaintate spre susținere:

1. Definirea rezervei succesoriale – rezerva succesorală este o parte a moștenirii legale care se atribuie rezervatarilor în calitate de moștenitori legali de clasa I, ea poate fi pretinsă numai de cei care vin efectiv la moștenire, deci îndeplinesc condițiile necesare pentru aceasta (au capacitate succesorală, vocație concretă la moștenire, nu sunt nedemni) și acceptă moștenirea.

2. Evidențierea lipsei de claritate în determinarea cotei-părți din patrimoniul succesoral făcută de legiuitorul Republicii Moldova între art.1505 și art.1508 Cod civil al Republicii Moldova, potrivit cărora nu este clar cel puțin o doime cota-parte din cota ce s-ar fi cuvenit fiecăruia în caz de succesiune legală sau celor care întrunesc condițiile necesare pentru aceasta și au acceptat succesiunea, deoarece aceasta este important pentru valoarea cotei.

3. Demonstrarea importanței și rolului protector al rezervei succesorală prin analiza normelor de drept civil privind rezerva succesorală și a principiului constituțional al echității sociale prin care se consideră că rezerva succesorală este o cotă obligatorie oferită de stat prin norme imperative și niciun moștenitor rezervatar (în afară de cel nedemn) nu poate fi lipsit de acest drept.

4. Au fost înaintate propuneri *de lege ferenda* menite să înlăture inadvertențele legale depistate, precum și completarea golurilor doctrinare cu unele subiecte și soluții cu caracter analitic în materie de rezervă a succesiunii legale.

Implementarea rezultatelor științifice se materializează prin faptul că propunerile și recomandările formulate în lucrare servesc drept reper la elaborarea cursurilor de studii la dreptul civil, succesoral, notarial, la elaborarea manualelor pentru studenți și masteranzi, elaborarea monografiilor, broșurilor și materialului informativ pentru persoanele vizate, în vederea acumulării cunoștințelor referitoare la rolul protector al rezervei succesorală, dezvoltării deprinderilor de întocmire corectă a diferitelor documente.

Aprobarea rezultatelor științifice. Lucrarea a fost elaborată în cadrul Catedrei Drept Privat a Facultății de Drept de la Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere” din Moldova, unde a fost analizată și prezentată spre susținere publică conform procedurilor regulamentare.

Unele dintre aspectele supuse cercetării în cadrul prezentei lucrări au fost elucidate în articole publicate în revistele de specialitate, altele fiind discutate în cadrul simpozioanelor și conferințelor științifice naționale și internaționale.

Propunerile *de lege ferenda* cu caracter legal au fost înaintate cu titlu de recomandare Ministerului Justiției pentru a fi introduse unele modificări și completări în Codul civil al Republicii Moldova; Legea cu privire la notariat, Legea cu privire la organizarea activității notarilor și în alte legi din domeniu, iar propunerile *de lege ferenda* cu caracter analitic pot servi drept suport didactic și aplicativ la studierea disciplinei „Drept civil”. Partea specială, cursurile „Procedura notarială și Drept succesoral” (Ciclul I licență) și „Drept succesoral” (Ciclul II masterat); astfel, cursurile respective au fost completate cu noi subiecte abordate în prezenta lucrare.

Publicații la tema tezei. Rezultatele cercetărilor efectuate și-au găsit reflectare în 14 lucrări științifice ale autorului, publicate sub formă de ciclu de prelegeri, articole în reviste de specialitate și în materialele conferințelor științifice naționale și internaționale.

Sumarul compartimentelor tezei. Teza este structurată în funcție de scopul cercetării și obiectivele trasate și cuprinde: *Introducere* – prezentând o argumentare a

actualității temei cercetate și a inovației științifice a acesteia; *patru capitole* – în care sunt examinate aspectele fundamentale ce țin de dezvăluirea detaliată a scopului și a obiectivelor enunțate în Introducere; *Concluzii generale și recomandări* – ce rezumă tezele fundamentale propuse ca rezultat al cercetării desfășurate și propunerile de rigoare pentru dezvoltarea legislației autohtone; *Bibliografie* din 166 de titluri care cuprinde suportul documentar și doctrinar al tezei, declarația privind asumarea răspunderii și CV-ul autorului, anexe.

Cuvinte-cheie: succesiune legală, rezervă succesorală, succesor rezervatar, soț supraviețuitor rezervatar, descendent rezervatar, ascendent privilegiat rezervatar, caracter legal, caracter imperativ etc.

Introducerea cuprinde fundamentarea și justificarea temei alese, relevarea actualității și importanței problemei abordate, formularea scopului și a obiectivelor tezei, evidențierea gradului de noutate științifică a rezultatelor obținute, argumentarea semnificației teoretice și a valorii aplicative a lucrării, precum și aprobarea rezultatelor cercetării.

Capitolul 1, intitulat Constatarea situației științifice în domeniul determinării rolului rezervei succesorale în protecția moștenitorilor legali, supune unei analize minuțioase opiniile savanților autohtoni și străini care au cercetat instituția rezervei succesorale, cu evidențierea gradului de investigare al acestei problematice. Astfel, autorul accentuează că, spre deosebire de sistemul de drept anglo-saxon, care conferă libertate deplină proprietarului, de a dispune pentru cauză de moarte, în sistemele legislative de inspirație romanistă se consideră că datoria față de familie este de a transmite rudelor apropiate și soțului supraviețuitor o parte din bunurile ce alcătuiesc masa succesorală prevalează asupra libertății de a hotărî după bunul plac cu privire la propriile bunuri. Instituția rezervei succesorale a beneficiat în decursul timpului de variate justificări. Astfel, o primă opinie manifestată referitor la natura și menirea părții indisponibile s-a fundamentat pe rațiuni de moralitate și echitate, considerându-se fiind inadmisibil ca un părinte să-și dezmoștenească descendenții, ca un copil să dispună în mod gratuit de toată averea sa, fără a lăsa nimic ascendenților săi, ori ca un soț să-l lase fără ajutor pe celălalt. În acest context, unul dintre membrii comisiei de elaborare a Codului civil francez, legislatorul Bigot de Préameneau susținea în „Expunerea de motive”: „Limitarea facultății de a dispune cu titlu gratuit constituie un zăgaz pentru pasiunile și pornirile omenești, care ar putea compromite, prin dezmoștenirea copiilor, forța și stabilitatea familiei. Trebuie ca legea să mențină ordinea socială, care ar fi zdruncinată prin nesiguranța transmisiunii unei părți din patrimoniul părinților către copil” [1, p.401].

Unii autori, cum ar fi: D. Macovei, H.S. Striblea, I.E. Cadariu [2, p.438] au combătut teza potrivit căreia fundamentul părții disponibile s-ar regăsi în considerente de ordin moral și, mai ales, în necesitatea prelungirii obligației de întreținere pentru rudele în linie dreaptă și pentru soțul supraviețuitor, după moartea lui *de cuius*. Principalul contraargument invocat vizează faptul că dreptul de întreținere este determinat de starea de nevoie în care trebuie să se găsească întreținutul [3, p.178], în timp ce moștenitorul rezervatar poate pretinde și obține rezerva, indiferent de situația sa materială. Pe cale de consecință, se consideră că adevărata justificare a acestei instituții se referă la necesitatea conservării bunurilor și a valorilor în familie, în sensul păstrării, cel puțin, a unei părți din averea succesorală, la care adeseori au contribuit, în mod direct sau indirect, rudele cele mai apropiate ale defunctului. Această teorie a fost formulată pentru prima dată în literatura juridică interbelică, când s-a susținut că porțiunea legitimă reprezintă „baza averii în familie, menită a fi transmisă din generație în generație, în vederea bunei organizări, bunei organizațiuni a societății și a stabilității familiilor” [4, p.402].

Suportul analitic al lucrării este axat pe trei categorii de surse: prima cuprinde sursele doctrinare monografice din perioada anilor 90 ai secolului trecut, autorii abordând problemele rezervei succesoriale prin prisma reglementărilor existente în acel moment, iar a doua categorie însumează lucrările elaborate în ultimii 5 ani și până în prezent, autorii încercând să ajusteze teoriile clasice la realitățile juridice conform reformelor social-economice care s-au derulat la etapa respectivă. A treia categorie de surse cuprinde publicațiile periodice și practica judiciară după punerea în aplicare a Codului civil al Republicii Moldova [5].

Printre cele mai recente studii din doctrina rusă, care au fost utilizate la elaborarea acestei investigații, se înscriu unele articole științifice ale autorului A. Erdelevski care, analizând reglementările Codului civil al Federației Ruse cu privire la succesiune, expune și unele opinii privind succesiunea legală și rezerva succesorală [6]. În Federația Rusă au fost susținute și teze de doctorat atât nemijlocit la subiectul abordat, cât și cu teme tangențiale acestui subiect. Astfel, evidențiem teza de doctorat susținută în anul 2007 de S.R. Nabiev [7], în care sunt abordate probleme ce vizează particularitățile rezervei succesoriale, parte a succesiunii legale, în situația când se moștenesc drepturile de autor asupra proprietății intelectuale pe care le generează legislația civilă a Federației Ruse.

Printre cele mai interesante studii din doctrina rusă, care au fost utilizate la elaborarea acestei investigații, se înscrie și articolul științific al cercetătorului G.Limanski. În acest articol, autorul promovează un studiu important asupra

rezervei succesore reglementată de Codul civil al Federației Ruse, asupra succesorilor rezervatari și inaptitudinii de muncă a acestora reglementată și de alte acte normative din Federația Rusă, precum și despre practica judiciară la examinarea litigiilor privind rezerva succesorală [8].

Un aport deosebit la elucidarea dreptului de moștenire, a rezervei succesore și a succesorilor rezervatari în reglementarea noului Cod civil a fost adus de savantul român I.Genoiu, care dispune de monografiile și multe articole științifice scrise la tema abordată de noi. Aici evidențiem: Genoiu I., *Dreptul la moștenire în noul Cod civil*, în care a elucidat destul de clar și detaliat rezerva succesorală, succesorii rezervatari și modul de partajare a succesiunii în caz de rezervă succesorală reglementate în noul Cod civil român [9, p.264-303]. I.Genoiu este coautor la multe publicații din domeniul succesiunii, cum ar fi: Tema IX. Succesiuni, în lucrarea: Neculaescu S., Mocanu L., Gheorghiu Gh., Genoiu I., Țuțuianu A., *Instituții de drept civil: Curs selectiv pentru licență* [10, p.230]; Genoiu I., Turza Al. *Drept succesoral: Caiet de seminar* [11, p.240] etc.

Sunt de mare importanță pentru tema abordată și articolele științifice semnate de I.Genoiu: *Considerații în legătură cu dispozițiile generale ale Codului civil (Legea nr.287/2009) în materia opțiunii succesore* [12]; *Drepturile succesore ale soțului supraviețuitor în reglementarea noului Cod civil* [13], în care dumneaei expune părerea, ce o susținem, că ar fi fost firesc însă ca actualul Cod civil român să reglementeze în cuprinsul său, alături de drepturile succesore ale rudelor defunctului și de drepturile succesore ale statului asupra moștenirilor vacante, drepturile succesore ale soțului supraviețuitor.

O contribuție deosebită la dezvoltarea instituției succesiunii legale au adus autorii autohtoni Petru Nichitiuc, Elena Constantinescu, Gheorghe Chibac, Andrei Bloșenco, precum și autorii *Comentariului Codului civil*, care au încercat să pună primele pietre la temelie acestei subramuri de drept. Nu poate fi lăsată în umbră și contribuția autorilor autohtoni Vasile Crețu, Violeta Cojocar, Eugenia Cojocari, Galina Bostan, Oxana Robu, Vitalie Pistruga, Veronica Gisca, Igor Șeremet, E.Neaga care, în unele articole științifice, au dezvoltat instituția succesiunii legale și chiar rezerva succesorală, oferind și propuneri *de lege ferenda* ce necesită a fi luate în considerare de legiuitorul nostru.

Este importantă contribuția în materia succesiunii și, îndeosebi, a succesiunii testamentare a autoarei Iu. Bănărescu, care atât în teza de doctorat, cât și în articole științifice a dezvoltat doctrina națională. Evidențiem articolele: Bănărescu Iulia.

Valențele constituționale asupra dreptului de moștenire și incidente terminologice; Fundamentul dreptului de moștenire și teoriile doctrinare și altele [14].

Menționăm contribuția în materia succesiunii legale a autoarei O. Robu, care atât în teza de doctorat, cât și în articole științifice a dezvoltat doctrina națională în domeniul succesiunii legale. Evidențiem articolele: *Clasele de succesori legali (Comentariu la noul Cod civil al Republicii Moldova; Dreptul succesoral al soțului supraviețuitor; Locul și importanța deschiderii succesiunii; Data deschiderii succesiunii și importanța ei; Nedemnitățile succesorală* [15] etc.

În teză este prezentat cadrul general de reglementare a relațiilor sociale privind rezerva succesorală în legislația Republicii Moldova, cu invocarea aspectelor de drept comparat ce țin de maniera de reglementare a rezervei succesorală în legislațiile unor state străine. În temeiul analizei gradului de investigare a problemei rezervei succesorală și a rolului ei în protecția moștenitorilor legali, au fost evidențiate aspectele mai puțin cercetate ale temei în vederea abordării lor detaliate în cuprinsul prezentului studiu, au fost evidențiate particularitățile reglementării rezervei succesorală în statele-membre ale Uniunii Europene. Astfel, în Italia, principalul izvor de drept în materia succesiunilor îl reprezintă Codul civil, Cartea a doua, articolele 456-809 (*Delle Successioni*) [16]. Legislația italiană consacră dreptul la o rezervă succesorală pentru soțul decedatului, descendenții și ascendenții acestuia. Este stabilit că dacă există un copil, el are dreptul la rezervă din jumătatea patrimoniului succesoral. În cazul când sunt mai mulți copii, aceștia au dreptul la 2/3. Atunci când este un soț și un copil, rezerva succesorală este de 2/3. În cazul în care este un soț și mai mulți copii, rezerva este de trei sferturi, iar când sunt numai ascendenți, rezerva este de 1/3. Dacă soțul vine la moștenire în concurs cu ascendenți, rezerva succesorală a soțului reprezintă jumătate, iar cea a ascendenților este de un sfert. În toate cazurile, legea prevede că soțul are dreptul de uz, de a locui în casa conjugală, proprietatea decedatului sau a amândurora, precum și dreptul de uz de folosire a mobilelor din locuință. Deci, soțul supraviețuitor are drept de abitație. Beneficiarii rezervei succesorală nu pot să renunțe la rezervele lor succesorală înainte de decesul defunctului. Nimeni nu poate renunța la o succesiune înainte de deces. În aspect de drept internațional privat, în cazul succesiunii unui cetățean italian, alegerea legii aplicabile succesiunii nu poate afecta dreptul moștenitorilor rezervatari, care locuiesc în Italia la data deschiderii succesiunii [17]. Din cele expuse, reiese că și legislația italiană nu prevede „inaptitudinea de muncă” în calitate de condiție obligatorie pentru succesorii rezervatari, iar mărimea cotității rezervei succesorală depinde de diversitatea rezervatarilor (adică soț supraviețuitor, descendenți,

ascendenți), de numărul descendenților și calitatea pretendenților. Dreptul succesoral portughez prin intermediul Codului civil, adoptat în 1966, oferă dreptul la o cotă legitimă în favoarea soțului/soției supraviețuitor, a ascendenților și a descendenților persoanei decedate, și anume, la o parte dintre bunurile de care testatorul nu poate dispune. Această cotă legitimă este de jumătate, din patrimoniul succesoral, dacă sunt numiți succesori doar soțul/soția (supraviețuitor) sau doar părinții persoanei decedate sau de o treime dacă sunt numiți succesori ascendenți de gradul doi sau de grad mai îndepărtat [18]. Această cotă este tot de jumătate, dacă este numit succesori un singur descendent. În toate celelalte cazuri, cota legitimă este întotdeauna de două treimi din valoarea moștenirii. Renunțarea prealabilă la această cotă legitimă nu este posibilă. Valoarea cotei indisponibile se verifică în prezența moștenitorilor numiți succesori în momentul decesului, deoarece aceasta va constitui întotdeauna o limitare a libertății de a lăsa prin testament, reducând astfel dispozițiile testamentare eventual făcute în conformitate cu legea, în scopul de a garanta moștenitorilor cota lor legitimă. Din analiza legislației portugheze reiese că la rezerva succesorală pot pretinde succesori atât de clasa I, cât și de clasa II, în funcție de calitatea acestora variază mărimea cotei din patrimoniul succesoral și lipsește condiția de „*inaptitudine de mincă*”. În teza de doctorat, autorul, evidențiază particularitățile reglementării rezervei succesoriale din majoritatea statelor-membre a Uniunii Europene. Capitolul se finalizează cu concluzii.

În **capitolul 2, intitulat Fundamentarea științifică a definițiilor legale și doctrinare privind rezerva succesorală**, autorul evidențiază valențele constituționale ale rezervei succesoriale în scopul aprecierii limitelor de extindere a garanțiilor constituționale asupra drepturilor succesoriale rezervate și a protecției acestora. În lucrare se accentuează că drepturile omului se află la baza dreptului constituțional, iar principalul scop al unei constituții rezidă în garantarea libertății și securității ființei umane sub toate aspectele sale. Promovarea conceptului de drepturi ale omului, precum și a consacării lor juridice constituie una din problemele fundamentale ale secolului [19]. Autorul, cercetând literatura de specialitate, legislația privind succesiunile, formulează și fundamentează conceptul de rezervă succesorală, evidențind următoarele aspecte: abordări teoretico-legale și doctrinare ale noțiunii de rezervă succesorală; coexistența liberalităților și a rezervei succesoriale; caracterele juridice specifice ale rezervei succesoriale: caracterul legal al rezervei succesoriale, caracterul cotei rezervei succesoriale, caracterul imperativ și indisponibilitatea rezervei succesoriale.

O viziune interesantă referitoare la rezerva succesorală am selectat-o din lucrarea autoarei ruse Galina Galaeva care consideră că rezerva succesorală nu este doar o cotă-parte din succesiune, ci este o prioritate acordată de stat moștenitorului rezervatar. D-ei susține că însăși *inaptitudinea de muncă* prevăzută de Codul civil rusesc este de fapt o formalitate [20, p.80]. *Aici, fiind de acord cu opinia privind rezerva succesorală ca prioritate, autorul nu susține opinia privind formalitatea inaptitudinii de muncă, considerând-o îngrădire, fiind complicat de a fi confirmată, deoarece legiuitorul nu stabilește modalitățile sau probele de confirmare a acestei inaptitudini de muncă.*

Analizând caracterele specifice, autorul stabilește că cel mai important pentru rezerva succesorală este caracterul imperativ al rezervei care presupune imposibilitatea oricui de a deroga de la normele sale prin stabilirea unor alte cote de rezervă mărindu-le sau micșorându-le. Actele prin care s-ar „mări” cotele de rezervă sunt nule absolut, iar cele prin care se micșorează aceste cote (mărindu-se corespunzător cotitatea disponibilă) vor fi supuse reducțiunii. Pentru identitate de rațiune stabilirea „altor moștenitori rezervatari” decât cei precizați de lege este lovită de nulitate absolută.

Caracterul *propriu* al dreptului de rezervă presupune că acest drept se naște în persoana moștenitorilor rezervatari, la data deschiderii succesiunii, în conformitate cu dispozițiile legii și nu cu voința defunctului. Sunt asemănătoare și caracterele rezervei succesoriale expuse de doctrina română, ca exemplu, I.Genoiu [21, p.266-268].

În lucrare sunt evidențiate opiniile mai multor autori privind rezerva succesorală. Astfel I.Popa are rețineri față de opinia potrivit căreia actele încheiate de defunct, prin care se aduce atingere dreptului de rezervă, nu sunt opozabile moștenitorilor rezervatari, care ar avea calitatea de terți în raport cu aceste acte [22], în timp ce aceleași acte sunt opozabile față de moștenitorii nerezervatari, cărora li se recunoaște calitatea de *avânzi-cauză*. Moștenitorii rezervatari, ca și cei nerezervatari sunt *avânzi-cauză* față de toate actele defunctului, fie cu titlu oneros, gratuit sau acte dezinteresate [23]. F. Baias se referă la faptul că moștenitorul rezervatar devine terț față de actul secret în cazul unei simulații, act care devine inopozabil rezervatarului. Aceasta nu înseamnă că în toate cazurile moștenitorii rezervatari au calitatea de terți față de actele defunctului care le încalcă dreptul lor la rezervă [24].

O atenție deosebită se acordă analizei caracterului sau condiției „*inaptitudinii de muncă*” a moștenitorilor rezervatari. Pentru a pătrunde în esență, autorul a analizat legislația Federației Ruse în care sunt prevăzute două condiții suplimentare pentru a deveni succesori rezervatari. Astfel, la art.1149 Cod civil al Federației Ruse una din

condiții este aceea ca succesorii rezervatari să fie *inapți de muncă*, iar alta, să fi fost la *întreținere* cel puțin un an înainte de moartea defunctului [25]. Autorul compară prevederile Codului civil al Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești (RSSM) din 1964 în care erau evidențiate aceleași condiții necesare pentru rezerva succesorală: de invaliditate și aflarea la întreținerea celui decedat de cel puțin un an înainte de moartea sa (partea 3 art.532), alte acte normative și ajunge la concluzia că prevederile actualului CC RM conțin mai multe grupuri de persoane, precum și mai multe cerințe: calitatea de moștenitori legali de clasa I, *inapținut de muncă* pentru fiecare, în plus întrunirea condițiilor generale și condiții suplimentare pentru invocarea de moștenire. La baza diferențierii acestor grupuri de către legiuitor se pune un semn de apartenență la condiția *inapținutului de muncă*, care nu este explicit reglementată.

Codul familiei al Republicii Moldova utilizează noțiunea de *inapținut de muncă*, însă, de asemenea, nu explică sensul ei. În opinia autorului, este important să fie precizată, deoarece în unele acte normative [26, p.217-223], care reglementează incapacitatea de muncă, se prevede incapacitatea temporară de muncă, incapacitatea pentru maturi, incapacitatea pentru minori, invaliditatea etc. De aceea apare întrebarea – ce se are în vedere în cazul rezervei succesorală? Luându-se în considerație incidentele pe care le poate genera acest caracter, autorul vine cu propuneri *de lege ferenda* ce vizează eliminarea acestei condiții din prevederile Codului civil al Republicii Moldova. O cercetare de pionierat a autorului se consideră *reprezentarea succesorală* a succesorilor rezervatari și ca rezultat vine cu propuneri de modificare și completare a legislației. Capitolul se finalizează cu mai multe concluzii.

Capitolul 3 este dedicat **Cercului de subiecți beneficiari ai rezervei succesorală**, în care se evidențiază particularitățile legale ale fiecărui succesor rezervatar. Se cercetează particularitățile statutului juridic al soțului supraviețuitor ca succesor rezervatar, precum și al ascendenților privilegiați, care creează multe discuții în literatura de specialitate [27, p.523-527], al descendenților rezervatari unde se analizează și se evidențiază neajunsurile reglementării calității de succesorii rezervatari a copiilor minori și majori ai defunctului din căsătorie, din afara căsătoriei, copiilor înfiați. O atenție mai mare în lucrare acordă autorul descendenților rezervatari care sunt minorii și copiii majori cu dizabilități ai defunctului. Acestora, consideră autorul, trebuie să li se acorde o protecție mai deosebită, venind cu propuneri în acest sens. În cercetările sale cu privire la subiecți, autorul evidențiază o nouă în sensul legislației ruse, care se referă la prevederea conform căreia se

consideră rezervatari și persoanele fără grad de rudenie, aflate la întreținerea defunctului cel puțin un an până la deces [6].

Este problematică și „*inaptitudinea de muncă*” a ascendenților privilegiați în calitate de rezervatari, care de regulă sunt pensionari, dar lucrează. Se numesc „privilegiați”, întrucât înlătură de la moștenire ceilalți ascendenți ai defunctului, numiți ascendenți ordinari. În concluzie, autorul constată că reglementarea în materie referitoare la subiecți, cu unele mici imperfecțiuni, constând, în principal, în tăcerea legiuitorului cu privire la unele aspecte particulare cu referință la soțul supraviețuitor, descendenții și ascendenții privilegiați rezervatari, relevate în lucrare, asigură drepturilor succesoriale ale acestora o reglementare aproape completă, echitabilă și actuală. Capitolul se finalizează și cu alte concluzii.

În **capitolul 4**, intitulat **Calculul rezervei succesoriale și al cotității disponibile**, autorul vine cu analiza regimului juridic al patrimoniului defunctului și particularitățile acestuia în cadrul rezervei succesoriale, care joacă rolul principal în cadrul succesiunii, precum și la determinarea mărimii cotei rezervei succesoriale [8]. Pentru a evidenția patrimoniul succesoral din patrimoniul defunctului, autorul consideră important să excludă din el acea parte a acestuia care este transmisă încă în timpul vieții altor persoane. Ca exemplu, bunurile transmise în baza contractului de înstrăinare a bunurilor cu condiția întreținerii pe viață, bunurile aflate în proprietatea comună a soților, bunuri care aparțin unei alte persoane etc. În lucrare se analizează activul și pasivul patrimoniului succesoral. Se accentuează că în activul succesoral pot fi incluse bunuri viitoare și deși în CC RM acestea sunt prevăzute de regulile cu privire la testament, considerăm necesar de accentuat că prevederile articolului 1445 pot fi lărgite cu referire atât la succesiunea legală, cât și la acel patrimoniu care va apărea după decesul persoanei prevăzut în testament și trecând la rezerva succesorală, când toată averea este testată. Este important să menționăm că vor fi excluse din patrimoniul succesoral drepturile și obligațiile cu caracter personal. Astfel, articolul 1446 CC RM expres prevede că în patrimoniul succesoral nu se includ drepturile și obligațiile patrimoniale care poartă caracter personal și care pot aparține doar celui ce a lăsat moștenirea și nici drepturile și obligațiile, prevăzute de contract sau de lege, care sunt valabile numai în timpul vieții celui ce a lăsat moștenirea și care încetează la decesul lui. Ca rezultat al analizei științifice, am putea spune că legiuitorul în conținutul actelor normative a creat un regim juridic atât pentru patrimoniul succesoral, cât și pentru acesta din cadrul rezervei succesoriale, însă mai sunt unele aspecte evidențiate în lucrare care pot fi îmbunătățite.

O atenție deosebită se acordă determinării masei succesoriale, mărimii și cotei rezervei succesoriale. Analizând prevederile legale ale Codului civil al Republicii Moldova cu privire la determinarea cotei rezervei succesoriale, autorul propune numeroase modificări la articolele 1507-1514 CC RM. S-a acordat mult spațiu analizei opiniilor doctrinare privind calculul masei succesoriale a rezervei, stabilirii activului succesoral cu referire și la rezerva succesorală, stabilirii activului succesoral net, pasivului succesoral cu referire la rezerva succesorală. În urma cercetării noțiunilor de activ și pasiv succesoral se propun definițiile acestora. S-a analizat ordinea efectuării operațiunilor necesare pentru stabilirea masei succesoriale a rezervei succesoriale. Capitolul se finalizează cu concluzii.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Ajunși la finele acestei lucrări, considerăm că scopul urmărit a fost atins, iar obiectivele propuse au fost elucidate conform sarcinilor prevăzute de regulament pentru aceste categorii de lucrări științifice.

Luând în considerare că în cuprinsul lucrării au fost înaintate numeroase propuneri cu caracter legal, precum și cu caracter analitic, în cele ce urmează vor fi specificate unele dintre cele mai importante concluzii generale și propuneri, care, fiind valorificate, vor îmbunătăți cadrul legal în materie de rezervă succesorală.

1. În conformitate cu specificul instituției dreptului la moștenire care are două subinstituții ce sunt în contradicție: una fiind a liberalităților – reprezentată de succesiunea testamentară, iar cealaltă fiind a legalității imperative, fiind reprezentată de succesiunea legală, autorul, analizând rezerva succesorală care face parte din succesiunea legală, a evidențiat coexistența și corelația dintre ele vizavi de rezerva succesorală. Deoarece dreptul de moștenire constituie o liberalitate a proprietarului, la elucidarea acestui subiect s-a constatat că, de fapt, această liberalitate este îngăduită prin stipulațiile legale privind rezerva succesorală, având ca scop protecția unor moștenitori care fac parte din familia defunctului și sunt *inapți de muncă*. În acest context, în lucrare a fost demonstrat cum corelează liberalitățile cu rezerva succesorală, iar aprecierea finalităților juridice ale caracterelor rezervei succesoriale a făcut posibilă stabilirea limitelor de extindere a rezervei succesoriale asupra liberalităților testamentare (în: *Drept succesoral (suport de curs)*. Chișinău, 2015, p. 60-87; *Corelația liberalităților și a rezervei succesoriale în legislația Republicii Moldova*, p. 378-383).

2. Dreptul la moștenire este unul din drepturile fundamentale fiind prevăzut de art.46 din Constituția Republicii Moldova, articol prin care se statuează principiul potrivit căruia „dreptul la moștenire este garantat”. Prevederea dreptului la moștenire ca drept fundamental are ca efect subordonarea față de acesta a întregului drept legislativ în materia succesiunilor; orice normă legală contrară trebuie lipsită de eficiență juridică. Reglementarea generală a materiei moștenirii este realizată în prezent de un singur act normativ – Codul civil al Republicii Moldova, în cartea a IV-a intitulată „Dreptul succesoral”. Anaizând aspectul legal și doctrinar, au fost stabilite limitele de extindere și protecție a normelor constituționale asupra dreptului de moștenire a succesorilor rezervatari (în: *Обязательная доля в наследстве, как форма реализации конституционного принципа социальной справедливости*, p. 8-17).

3. Analiza reglementărilor, definițiilor legale și doctrinare a contribuit la individualizarea celor mai esențiale elemente definitorii și particularități ale **rezervei succesorale**. Întrucât rezerva succesorală este o parte a moștenirii care se atribuie rezervatarilor în calitate de moștenitori legali, ea poate fi pretinsă numai de cei care vin efectiv la moștenire, deci îndeplinesc condițiile necesare pentru aceasta (au capacitate succesorală, vocație concretă la moștenire, sunt de clasa I și nu sunt nedemni), și acceptă pur și simplu sau sub beneficiul de inventar moștenirea. Conferind calitatea de moștenitor rezervatar descendenților, părinților și soțului supraviețuitor al defunctului, legea condiționează de chemarea efectivă la moștenire și de acceptarea ei. Tot astfel, nedemnitățile sau renunțarea la moștenire – desființând ca efect retroactiv vocația succesorală – desființează și dreptul la rezerva succesorală. (*Rezerva succesorală – modalitate de garantare a drepturilor moștenitorilor legali inapți de muncă*, p. 152-158).

4. Prin cercetarea subiecților rezervei succesorale am stabilit că între moștenitorii rezervatari nu există niciun fel de ierarhii, priorități sau orice forme de discriminare. Nu putem astfel afirma că drepturile soțului supraviețuitor sunt prioritare în raport cu ale celorlalți rezervatari sau că soțul supraviețuitor își deduce cota sa de rezervă cu prioritate în raport cu alții și dintr-o masă succesorală diferită de a celorlalți. Pe cale de consecință, atât soțul supraviețuitor, cât și alți rezervatari cu care acesta vine în concurs își vor putea deduce cotele lor de rezervă, indiferent de ordinea deducerii, întrucât cotele se vor deduce din aceeași masă succesorală. Această concluzie rezultă cu evidență din toate calculele făcute cu titlu de exemplu, anterior, atât cota soțului supraviețuitor, cât și cota celorlalți rezervatari fiind raportate la *întreaga masă succesorală*. Nu am îmbrățișat teoria conform căreia soțul supraviețuitor își deduce

cota sa de rezervă din întreaga masă succesorală, în timp ce rudele rezervatari își deduc cotele lor de rezervă dintr-o masă succesorală diminuată (ceea ce rămâne după prelevarea cotei soțului supraviețuitor) (în: *Calitățile specifice ale soțului supraviețuitor al defunctului în cazul rezervei succesorale în legislația Republicii Moldova*, p. 523-527).

5. Cercetând descendenții în calitatea lor de succesori rezervatari, considerăm că aceștia sunt cei mai importanți succesori rezervatari care întrunesc copiii defunctului, evidențiind, în primul rând, copiii minori care trebuie să dispună de o protecție deosebită, deoarece ei, în majoritatea cazurilor, sunt *inapți de muncă* în pofida caracterului lor de minori. Aceștia trebuie să dispună de un statut juridic special și de o reglementare expresă în cadrul Codului civil al Republicii Moldova cu referință la *rezerva succesorală și reprezentarea succesorală* în cadrul rezervei. Am stabilit că în reglementarea actuală este complicat a determina și *inapținutudinea de muncă* a copiilor majori. Am stabilit că doar descendenții decedați rezervatari au dreptul la *reprezentarea succesorală*. *Doar descendenții dispun de două forme ale reprezentării: reprezentarea legală la minorii rezervatari și reprezentarea succesorală a tuturor descendenților rezervatari* (în: *Aspectul legal și doctrinar al statutului juridic al descendenților rezervatari din Republica Moldova*, p.156-161).

6. Am stabilit că ascendenții privilegiați fac parte, din clasa I de moștenitori legali și sunt ascendenții de gradul I ai defunctului. Se numesc „privilegiați” întrucât înlătură de la moștenire ceilalți ascendenți ai defunctului, numiți ascendenți ordinari. Reglementarea în materie, cu unele mici imperfecțiuni, constând, în principal, în tăcerea legiuitorului cu privire la unele aspecte particulare cu referință la ascendenții privilegiați rezervatari, relevate în lucrarea noastră, asigură materiei drepturilor succesorale ale ascendenților privilegiați rezervatari o reglementare aproape completă, echitabilă și actuală (în: *Particularitățile reglementării drepturilor ascendenților privilegiați rezervatari de legislația Republicii Moldova*, p.345-352).

7. Analiza legală și doctrinară privind determinarea cotițății și modurilor de calculare a rezervei succesorale ne demonstrează că Codul civil al Republicii Moldova, Legea cu privire la notariat, nu conține norme de drept care ar reglementa procedura de determinare a valorii rezervei succesorale, procedura de determinare a activului brut și net al moștenirii, prin scăderea pasivului succesoral din activul brut, alte operațiuni necesare la stabilirea cotei-părți a rezervei succesorale din patrimoniul succesoral, de aceea considerăm necesar a adopta un act normativ prin care s-ar reglementa procedura notarială succesorală în întregime și evident aspecte ce cuprind procedura notarială de calcul și în caz de rezervă succesorală.

Rezerva succesorală îi apără pe moștenitorii rezervatari împotriva actelor liberale excesive ale defunctului, dar nu poate înlătura obligația succesorilor acceptanți, inclusiv cei rezervatari, de a plăti datoriile moștenirii. După cum s-a demonstrat, rezerva se calculează numai în raport cu activul net existent în patrimoniul defunctului în momentul deschiderii moștenirii, deci după scăderea pasivului succesoral (în: *Determinarea masei succesoriale a rezervei și a cotității disponibile din proprietatea intelectuală*, p.57-62).

PROBLEMA ȘTIINȚIFICĂ IMPORTANTĂ SOLUȚIONATĂ

Făcând un bilanț asupra actelor normative, din țară și din alte state, ce reglementează relațiile sociale cuprinse în această temă, am stabilit că prevederile lor sunt diverse, adică rolul protector al acestora variază de la stat la stat. În Republica Moldova protecția rudelor în calitate pe moștenitori rezervatari este mult mai redusă prin noțiunea *inapți de muncă*.

Analizând sursele doctrinare utilizate în prezenta lucrare, autorul a constatat că doctrina națională nu conține studii detaliate asupra rezervei succesoriale. Lipsa acestora se simte atât în practica notarială, cât și în jurisprudența națională. Drept consecință, nu în rare cazuri, notarii nu informează moștenitorii rezervatari despre posibilitățile acestora, instanțele de judecată eronat examinează drepturile succesorilor rezervatari asupra patrimoniului succesoral, fără a specifica temeiul legal al unor astfel de drepturi.

Deci, **problema științifică importantă soluționată** rezidă în *cercetarea* multidimensională a reglementărilor juridice ale rezervei succesoriale la nivel național și internațional, precum și *elucidarea* practicii notariale și a jurisprudenței în materie, *fapt care a avut ca efect formularea* unei fundamentări științifice a rolului rezervei succesoriale în protecția moștenitorilor legali, precum și *formularea* propunerilor *de lege ferenda*, în vederea *perfecționării* cadrului normativ intern, și *aplicării* corecte și eficiente a cadrului legal de reglementare și a viziunilor doctrinare în domeniu, de către organele de drept, instanțele de judecată și notariat din Republica Moldova.

Recomandări

Efectuând o analiză detaliată a definițiilor legale date rezervei succesoriale în legislația civilă străină și în doctrină, invocându-se în acest sens propuneri *de lege ferenda* privind unele elemente definitorii, a fost preconizată completarea definiției

legale date rezervei succesoriale în Codul civil al Republicii Moldova cu unele sintagme.

1. Propunem modificarea conținutului art. 1505 Cod civil al Republicii Moldova după cum urmează: Rezerva succesorală este cea 1/2 cotă-parte din patrimoniul succesoral *ce s-ar fi cuvenit fiecărui moștenitor în caz de succesiune legală*, care revine rudelor de clasa întâi a defunctului ce au dreptul de a moșteni *independent de conținutul testamentului*.

2. Considerăm că cea mai bună soluție este de a exclude din conținutul art. 1505 CC RM noțiunea de *inapți de muncă*, plasând succesorii rezervatari în condiții mai avantajoase, așa cum se reglementează rezerva succesorală în majoritatea statelor-membre ale Uniunii Europene.

3. În caz contrar, propunem o alternativă *de lege ferenda* de a completa conținutul art.1505 CC RM: *Succesorii de clasa I inapți pentru muncă au dreptul de a moșteni, indiferent de conținutul testamentului, cel puțin o doime cotă-parte din cota ce s-ar fi cuvenit fiecăruia în caz de succesiune legală (rezervă succesorală) cu aliniatele:*

a) Soțul supraviețuitor se consideră inapt de muncă, dacă în momentul decesului se afla la întreținerea defunctului sau avea vârsta de pensie, era invalid la una din grupele de invaliditate prevăzută de lege;

b) Se consideră inapți de muncă descendenții: copiii minori (din căsătorie, din afara căsătoriei și înfiați) până la vârsta de 18 ani, iar cei înmatriculați la studii superioare până la absolvirea acestora, copiii invalizi la toate gradele de invaliditate, indiferent de vârstă;

c) Se consideră inapți de muncă ascendenții privilegiați ai defunctului (mama și tata de sânge sau infietorii) cu vârsta de pensie, indiferent de încadrarea lor în câmpul muncii în momentul decesului defunctului.

4. Determinarea cotei din rezerva succesorală pentru fiecare moștenitor rezervatar este reglementată de art.1508 CC RM. Astfel, norma de drept stabilește că *la determinarea cotei din rezerva succesorală pentru fiecare moștenitor rezervatar, se iau în considerare toți moștenitorii legali chemați la succesiune dacă nu ar fi existat testamentul. Moștenitorii testamentari nu se iau în considerare dacă ei nu sunt moștenitori legali*. Pentru o mai bună claritate, considerăm că art. 1508 trebuie de completat după cuvântul *legali* cu sintagma ... **de clasa I**, în caz contrar, se înțeleg toate clasele succesoriale.

5. Codul civil al RM reglementează și situația când *testamentul nu se referă la întregul patrimoniu succesoral*. În aceste cazuri, articolul 1510 CC RM prevede

separarea rezervei succesoriale din patrimoniul netestat. Astfel, *dacă testamentul nu se referă la întregul patrimoniu succesoral, rezerva succesorală se separă, în primul rând, din averea netestată, iar în cazul insuficienței acesteia, rezerva se completează din averea testată.*

a) Considerăm necesar ca legiuitorul să se pronunțe expres asupra cazurilor de insuficiență.

Din articolul 1510 reiese că dacă toată averea a fost testată și sunt rezervatari, atunci din averea testată se separă rezerva succesorală, însă legiuitorul nu a concretizat cum se va efectua această separare și ce parte din patrimoniul succesoral testat va trece la rezervă. Bineînțeles că am putea să presupunem că tot o 1/2 cotă-parte, dar expres în lege nu este accentuat și o astfel de hotărâre, ar putea să limiteze drepturile succesorilor testamentari, de aceea propunem o completare a art.1510 cu un aliniat:

b) Dacă testamentul se referă la întregul patrimoniu succesoral, rezerva succesorală se separă din averea testată, tot la 1/2 din această avere.

6. Articolul 1512, Cod civil al Republicii Moldova prevede că:

(1) Moștenitorul rezervatar poate renunța la cota ce i se cuvine din rezerva succesorală fără a indica în a cui favoare renunță. Faptul acesta nu atrage majorarea cotei din rezerva succesorală pentru alți moștenitori. Cota lui trece la moștenitorii testamentari proporțional cotei testate lor.

(2) Acceptarea cotei din rezerva succesorală sau renunțarea la ea se face în termenul stabilit pentru opțiune succesorală.

Analizând continutul articolului, apare întrebarea ce se întâmplă cu partea de avere a succesorului rezervatar care a renunțat la ea atunci când nu sunt succesorii testamentari?

Propunem completarea articolului cu un aliniat care ar prevedea:

În cazul inexistenței succesorilor testamentari, cota duce la majorarea cotei succesorilor rezervatari.

7. Codul civil al Republicii Moldova concretizează și trecerea rezervei succesoriale la moștenitorii testamentari în caz de privare. Astfel, art.1514 prevede: *cota din rezerva succesorală a moștenitorului privat de dreptul la ea trece la moștenitorii testamentari.*

Analizând acest articol, apare întrebarea: dar dacă nu a fost testată averea, atunci unde va trece rezerva succesorală a moștenitorului privat de dreptul la ea? Evident că articolul se cere completat cu o prevedere, care, în opinia noastră, va avea următorul conținut: ***Dacă averea nu a fost testată, atunci cota din rezerva succesorală a***

moștenitorului privat de dreptul asupra ei va trece în proporții egale la succesorii rezervatari.

8. Considerăm necesar a completa alin.(2) art.57 al Legii nr. 1453/08.11.2002 cu privire la notariat:

(2) Pretențiile se prezintă în scriscu fraza.... **cu anexarea confirmațiilor (probelor) despre legalitatea acestora.**

9. Considerăm necesar a modifica alin.(1) art.59 al Legii nr.1453/08.11.2002 cu privire la notariat: Paza bunurilor succesoriale după cum urmează:

(1) Pentru ocrotirea intereselor moștenitorilor, a legatarilor și a intereselor publice, notarul sau persoana care desfășoară activitate notarială de la locul deschiderii succesiunii este obligat să ia măsurile necesare pentru paza bunurilor succesoriale până la expirarea termenului stabilit pentru acceptare.

10. Considerăm necesar a completa art.60 al Legii nr. 1453/08.11.2002 cu privire la notariat, cu un nou alineat (4) având următorul conținut:

(4) Inventarierea bunurilor succesoriale se prezintă printr-un proces-verbal întocmit de notar în prezența a doi martori și persoanei care le va păstra (administra) în care se concretizează denumirea acestor bunuri, caracterele specifice și valoarea acestora în momentul transmiterii lor spre păstrare moștenitorilor sau altor persoane (custodelui).

Conținutul procesului-verbal va fi confirmat prin semnăturile martorilor, custodelui (mostenitorului) și autentificat de către notar. La efectuarea procesului de inventariere, considerăm necesar a se evalua bunurile din masa succesorală.

Avantajele și valoarea elaborărilor propuse. Propunerile și recomandările expuse în contextul prezentei lucrări au ca scop să înlăture obscuritățile depistate în materie de succesiune legală cu referință la rolul protector al rezervei succesoriale. Totodată, propunerile referitoare la îmbunătățirea și completarea unor prevederi din Codul civil, Legea cu privire la notariat, vizând elementele definitorii ale rezervei succesoriale, condiția *inaptitudinii de muncă*, calculării cotităților rezervei succesoriale, alte completări și modificări au fost înaintate Ministerului Justiției.

Sub aspect jurisprudențial, soluțiile expuse în conținutul tezei pot servi cu titlu de recomandări la examinarea unor categorii de litigii ce țin de rezerva succesorală.

BIBLIOGRAFIE

1. Hamangiu C., Rosetti-Balanescu I., Baicoianu Al. Tratat de drept civil român. Vol. III. București: Editura Națională, 1988. 800 p.
2. Macovei D., Striblea M.S. Drept civil. Contracte. Succesiuni. Iași: Junimea, 2000. 588 p.
3. Macovei D., Cadariu I.E. Drept civil. Succesiuni. Iași: Junimea, 2005. 326 p.
4. Hamangiu C., Rosetti-Balanescu I., Baicoianu Al. Tratat de drept civil român. Vol. III. București: All Beck, 2008. 704 p.
5. Legea Republicii Moldova nr.1107 din 06.06.2002 cu privire la Codul civil. Cartea a patra – Dreptul succesoral (art.1432-1575). În: Monitorul Oficial, nr. 82-86/661, 22.06.2002.
6. Эрделевский А. Часть третья ГК РФ о наследовании. В: Законность, 2002, № 2, № 3, с. 11.
7. Набиев С. Р. Положения об обязательной доле в наследстве и особенности их применения при наследовании авторских прав / Дис. ... к.ю.н. Москва, 2007. 199 с.
8. Лиманский Г. Право на обязательную долю: актуальные вопросы теории и судебной практики. В: Российский судья, 2006, № 3, с.18.
9. Genoiu I. Dreptul la moștenire în noul Cod civil. București: C.H. Beck, 2012. 472 p.
10. Neculaescu S., Mocanu L., Gheorghiu Gh., Genoiu I., Țuțuianu A. Instituții de drept civil. Curs selectiv pentru licență. București: Universul Juridic, 2012. 552 p.
11. Genoiu I., Turza Al. Drept succesoral: Caiet de seminar. București: C.H. Beck, 2011. 432 p.
12. Genoiu I. Considerații în legătură cu dispozițiile generale ale Codului civil (Legea nr.287/2009) în materia opțiunii succesoriale. În: Dreptul (România), 2012, nr.4, p.24.
13. Genoiu I. Drepturile succesoriale ale soțului supraviețuitor în reglementarea noului Cod civil. În: Dreptul, 2011, nr.1, p.76.
14. Bănărescu Iu. Fundamentul dreptului de moștenire și teoriile doctrinare. Chișinău: CEP USM, 2013, p. 54; Bănărescu Iu. Valențele constituționale asupra dreptului de moștenire și incidente terminologice. www.constituția.md. 2012, p.51-62.
15. Robu O. Clasele de succesori legali (Comentariu la noul Cod civil al Republicii Moldova). În: Revista Națională de Drept, 2005, nr.9, p.51; Robu O. Dreptul succesoral al soțului supraviețuitor. În: Revista Națională de Drept, 2002, nr.10, p.55; Robu O. Locul și importanța deschiderii succesiunii. În: Revista Națională de Drept, 2001, nr.4, p.56; Robu O. Data deschiderii succesiunii și importanța ei. În: Revista Națională de Drept, 2001, nr. 2, p. 41; Robu O. Nedemnitățile succesoriale. În: Legea și viața, 2000, nr.4, p.30.

16. Codul civil italian din 1924.//e-justice.europa.eu/continent_member_stat...consultat la 12.02.2016.
17. Legea italiană nr.218 din 31 mai 1995, privind reforma sistemului italian de drept internațional privat.//e-justice. Europa.eu/continent_member_stat...vizualizat pe data de 02.01.2016.
18. Cod civil portughez din 1966.//e-justice.europa.eu/continent_member_stat... vizualizat pe data de 02.12.2015.
19. Potânga A. Drepturile și libertățile omului stipulate în Constituția Republicii Moldova. În: Revista Națională de Drept, 2003, nr.1, p.18.
20. Галаева Э.О. Диссертация на соискания степени магистр права, на тему: Право на обязательную долю: комментарий к Постановлению Пленума ВС РФ № 9 от 29.05.2012 г. Петербург, 2012. 180 с.
21. Genoiu I. Dreptul la moștenire în Noul Cod civil. București: C.H. Beck, 2012. 472 p.
22. Baias F. Simulația. Studiu de doctrină și jurisprudență. București: Rosetti, 2003. 156 p.
23. Deak Fr. Tratat de drept succesoral. București: Actami, 1999, 304 p.
24. Baias F. Scurte considerații privind reglementarea simulației în Noul Cod civil. În: Analele Universității din București. Seria Drept, 2012, p.213-234.
25. Гражданский кодекс Российской Федерации.www.consultant.ru, vizualizat 12.01.2016.
26. Perederco V. Inapținerea de muncă, condiție legală pentru succesorii rezervatari din Republica Moldova. În: Analele științifice USPEE, 2016, vol. III, p. 217-223.
27. Perederco V., Cojocaru V. Calitățile specifice ale soțului supraviețuitor al defunctului în cazul rezervei succesoriale în legislația Republicii Moldova. În: Materialele Conferinței științifice internaționale: Rolul științei și educației în implementarea Acordului de Asociere la Uniunea Europeană. Iași, 2015. Vasiliana, p.523-527.
28. Perederco V. Determinarea masei succesoriale a rezervei și a cotațiilor disponibile din proprietatea intelectuală. În: Intellectus, 2015, nr. 4, p.57-62.

PUBLICAȚII LA TEMA TEZEI

1. Perederco V., Cojocari E. Rolul, importanța și particularitățile raportului de drept succesoral. În: Analele USPEE, 2014, nr.2, p.15-29.
2. Perederco V., Cojocari E. Considerații generale asupra materiei și instituției succesiunii. În: Analele USPEE, 2014, nr.2, p.29-31.
3. Perederco V., Cojocari E., Constantinescu E., Banarescu Iu. Drept succesoral (suport de curs). Chișinău: Tip. Centrală: 2015. 388 p.

4. Perederco V., Cojocari E., Dandara L. Dezmembrămintele dreptului de proprietate. Chișinău: Tip. UCCM, 2015. 103 p.
5. Perederco V., Cojocari E. Rezerva succesorală – modalitate de garantare a drepturilor moștenitorilor legali inapți de muncă. În: Materialele Conferinței științifico-practice cu participare internațională din 20 mai 2014: Teoria și practica administrării publice (TPAP 2013). Chișinău, 2014, p.152-158.
6. Perederco V. Corelația liberalităților și a rezervei succesorale în legislația Republicii Moldova. În: Universul Științelor. Ed.IV din 7 septembrie 2014. Iași, 2014, p.378-383.
7. Perederco V. Caracterele juridice ale rezervei succesorale: realități și perspective. În: Integrare prin cercetare și inovare. Conferința științifică națională cu participare internațională.10-11 noiembrie, Chișinău: CEP USM, 2014, p.27-31.
8. Perederco V., Cojocaru V. Calitățile specifice ale soțului supraviețuitor al defunctului în cazul rezervei succesorale în legislația Republicii Moldova. În: Materialele Conferinței științifice Internaționale: Rolul științei și educației în implementarea Acordului de Asociere la Uniunea Europeană. Chișinău 2015. Vasiliana, p.523-527.
9. Perederco V. Aspectul legal și doctrinar al statutului juridic al descendenților rezervatari din Republica Moldova. În: Studia Universitatis, 2015, nr. 3(83), p.156-161.
10. Perederco V.,Cojocaru V. Particularitățile reglementării drepturilor ascendenților privilegiați rezervatari de legislația Republicii Moldova. În: Revista comercială; Materialele Conferinței științifice interuniversitare cu genericul: Valențe, factori oportunități și mecanisme inovative de dezvoltare și evoluție a proceselor sociale. Ed. V-a din 14 aprilie 2016. Chișinău, 2016, p.345-352.
11. Perederco V., Cojocaru V. Rezervă succesorală, sau restricțiile privind libertatea de a înstrăina proprietatea prin testament în țările din Uniunea Europeană. În: Materialele conferinței cu genericul 150 ani în serviciul națiunii române. Iași, 2016, p.120-132.
12. Perederco V. Determinarea masei succesorale a rezervei și a cotităților disponibile din proprietatea intelectuală. În: Intellectus, 2015, nr.4, p.57-62.
13. Perederco V. Inaptitatea de muncă, condiție legală pentru succesorii rezervatari din Republica Moldova. În: Analele științifice USPEE, 2016, vol.III, p. 217-223.
14. Кожокаръ Е.В., Передерко В. В. Обязательная доля в наследстве, как форма реализации конституционного принципа социальной справедливости. В: Часопис цивилістики (Україна), 2016, № 21, с.8-17.

ADNOTARE

Perederco Vasilii. „Rolul rezervei succesoriale în protecția moștenitorilor legali”. Teză de doctor în drept, Profilul 553 – Drept privat, specialitatea 553.01 – Drept civil. Chișinău, 2017

Structura tezei: introducere, patru capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 166 de titluri, 133 de pagini text de bază, anexe.

Publicații la tema tezei: rezultatele obținute sunt publicate în 14 lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: succesiune legală, rezervă succesorală, succesor rezervatar, soț supraviețuitor rezervatar, descendent rezervatar, ascendent rezervatar, caracter legal, caracter imperativ.

Domeniul de studiu: specialitatea 553.01 – Drept privat (Drept civil).

Scopul și obiectivele lucrării. Scopul prezentului studiu constă în efectuarea unei investigații complexe a problemei privind rolul rezervei succesoriale în protecția moștenitorilor legali prin prisma analizei regulilor de drept ce guvernează această materie, valorificând în acest sens cadrul legal și abordările doctrinare în domeniu, precum și în formularea unor soluții și propuneri vizând perfecționarea legislației ce reglementează rezerva succesorală și rolul ei în protecția moștenitorilor legali. Principalele obiective ale lucrării sunt: definirea rezervei succesoriale în contextul cadrului general în care se pune problema acesteia; cercetarea caracterelor specifice ale acesteia, analiza aspectelor de drept comparat în ce privește reglementarea legală a rezervei succesoriale și rolul ei în protecția moștenitorilor legali; enunțarea regulilor de drept care guvernează rezerva succesorală și stabilirea corelației dintre liberalități și caracterul imperativ al rezervei succesoriale; evidențierea carențelor și lacunelor existente în cadrul legal de reglementare a rezervei succesoriale și formularea unor propuneri *de lege ferenda* în vederea perfecționării și eficientizării legislației în domeniul vizat.

Noutatea și originalitatea științifică a lucrării rezidă în faptul că ea reprezintă una din primele încercări de analiză științifică amplă și complexă a rolului rezervei succesoriale în protecția moștenitorilor legali în perimetrul doctrinei autohtone de drept civil. Cercetarea își învederează caracterul novator inclusiv grație faptului că a fost realizată o analiză eminentă comparativă a reglementărilor în materia rezervei succesoriale, care a făcut posibilă reliefaarea carențelor cadrului legal național și crearea unor oportunități de implementare a practicilor legislative mai performante în legislația civilă a Republicii Moldova.

Problema științifică importantă soluționată rezidă în *cercetarea* multidimensională a reglementărilor juridice ale rezervei succesoriale la nivel național și internațional, cât și *elucidarea* practicii notariale și a jurisprudenței în materie. *Acest fapt care a avut ca efect formularea* unei fundamentări științifice a rolului rezervei succesoriale în protecția moștenitorilor legali, precum și *formularea* propunerilor *de lege ferenda*, în vederea *perfecționării* cadrului normativ intern, *aplicării* corecte și eficiente a cadrului legal de către instanțele de judecată din Republica Moldova.

Semnificația teoretică a lucrării constă în cercetarea complexă, multiaspectuală și interdisciplinară a problemei rezervei succesoriale în protecția moștenitorilor legali, cu evidențierea interferențelor cu alte instituții importante din dreptul civil, dreptul familiei, dreptul procesual civil ș.a. Importanța teoretică rezidă în fundamentarea științifică a conceptului de rezervă succesorală și a principiilor ce guvernează această noțiune, în sistematizarea și argumentarea soluțiilor oferite de doctrina juridică, lucru care până acum nu s-a realizat în știința autohtonă de Drept civil.

Valoarea aplicativă a lucrării constă în interpretarea clară și univocă a normelor legale în materia rezervei succesoriale și rolului ei în protecția moștenitorilor legali, ceea ce va contribui la aplicarea corectă a legislației atât de către participanții la raporturile juridice civile, cât și de către instanțele judecătorești chemate să examineze cauzele privind drepturile asupra rezervei succesoriale și a rolului ei în protecția moștenitorilor legali și să determine efectele pe care aceasta le va produce. Considerăm, de asemenea, că propunerile *de lege ferenda*, formulate în urma investigațiilor întreprinse, pot fi puse la baza proiectelor de modificare a legislației în domeniul succesiunii legale și a rezervei, lucru care va spori eficiența cadrului legal, în general, și a actului de justiție, în particular.

Implementarea rezultatelor științifice. Lucrarea reprezintă un studiu complex, cu soluții teoretice argumentate și propuneri practice, care sunt utile dintr-o perspectivă didactică în procesul predării disciplinei Drept civil, Drept succesoral, rezerva succesorală, în cadrul facultăților de drept, prezentând interes în același timp și pentru practicienii în domeniul Dreptului privat.

АННОТАЦИЯ

Передерко Василий. «Роль обязательной доли в защите законных наследников»
Диссертация на соискание ученой степени доктора права, профиль 553 – частное право, специальность 553.01 – гражданское право. Кишинэу, 2017

Структура диссертации: введение, четыре главы, общие выводы и рекомендации, библиографический список из 166 источников, 133 страниц основного текста, приложения.

Публикации по теме диссертации: результаты исследования были опубликованы в 14 научных работах.

Ключевые слова: наследство по закону, обязательная доля, законные наследники, наследование по закону, нетрудоспособные дети, нетрудоспособный супруг, нетрудоспособные родители.

Область научного исследования: 553.01 – частное право (гражданское право).

Цель и задачи исследования. Цель настоящей работы состоит в комплексном научном исследовании **обязательной доли и ее роли в защите законных наследников** посредством анализа основополагающих правил в данной области, разработанных в законодательстве и правовой доктрине, а также в выдвижении предложений по совершенствованию законодательства. Основными задачами исследования являются: определение последствий **обязательной доли в составе наследования по закону**; осуществление сравнительного анализа правового регулирования **обязательной доли и ее роли в защите законных наследников**; определение основных принципов, регулирующих **обязательную долю**; выявление недостатков и пробелов, существующих в законодательстве о наследовании по закону, касающихся обязательной доли, и разработка предложений по совершенствованию законодательства и повышению эффективности законодательства в данной области.

Научная новизна и оригинальность работы состоит в том, что данное исследование является одной из первых попыток осуществления комплексного научного анализа **роли обязательной доли в защите законных наследников** в отечественной гражданско-правовой доктрине. Работа носит оригинальный характер в том числе благодаря сравнительному анализу правового регулирования **роли обязательной доли в защите законных наследников**, что позволило выявить недостатки национального законодательства и дало возможность внедрить более совершенные нормативные разработки других государств.

Важная научная проблема, решенная в рамках данного исследования, состоит в определении и научном обосновании **роли обязательной доли в защите законных наследников** посредством системного анализа положений законодательства и научных воззрений в данной области.

Теоретическая значимость работы состоит в комплексном и межотраслевом исследовании **роли обязательной доли в защите законных наследников**, сопряженном с выявлением соотношений с другими важными институтами гражданского, семейного, гражданско-процессуального права. Теоретическая важность работы состоит также в научном обосновании **роли обязательной доли в защите законных наследников** и руководящих принципов данного концепта.

Прикладное значение работы состоит в понятном и однозначном толковании правовых норм, регулирующих право на обязательную долю наследников, что, несомненно, будет способствовать правильному применению законодательства как участниками гражданско-правовых отношений, так и судебными инстанциями, призванными рассматривать дела о признании сделок недействительными.

Внедрение научных результатов. Работа представляет собой комплексное исследование, включающее аргументированные теоретические выводы и практические рекомендации, которые могут быть полезны в дидактическом плане, в процессе преподавания курса гражданского права, наследственного права на юридических факультетах, а также могут представлять немаловажный интерес для практикующих юристов в области частного права.

ANNOTATION

Perederco Vasiliu, „Successional reserve role in protecting the legal heirs,” PhD thesis entitled, Profile 553 – private, specialty 553.01– civil. Kisinau, 2017

Thesis structure: introduction, four chapters, conclusions and recommendations, bibliography of 166 titles, 133 pages of main text, annexes.

Publications on the topic sentence: the results are published in 14 scientific papers. **Keywords:** legal succession, inheritance reserve, successor rezervatar, husband supravețitor rezervatar, rezervatar downward, upward rezervatar, legally enforceable mandatory.

Field of study: specialty 553.01 – Private Law (Civil Law).

The purpose and objectives. The purpose of this study is to conduct an investigation into the complex issue of the role of reserve successional protection heirs by analyzing the legal rules governing the matter, tapping into this legal framework and approaches doctrinal field and in providing solutions and proposals regarding the improvement of legislation regulating inheritance reserves and its role in protecting the legal heirs. The main objectives of the paper are: defining successional reserve the context of the general question is this; research its specific characteristics, the analysis of aspects of comparative law in the legal regulation of inheritance reserve and its role in protecting the legal heirs; enunciating rules of law governing succession reserves and the correlation between the Liberals and the imperative of successional reserve; highlighting weaknesses and loopholes in the legal framework and formulating the reserve succession law ferenda proposals in order to improve and streamline the legislation concerned.

Scientific novelty of the work is that it is one of the first attempts at broad and complex scientific analysis of the role of successional reserve heirs perimeter protection of domestic civil law doctrine.

The research invederează novelty including due to the fact it was made an analysis eminently comparative statutory reserve succession, which made it possible to highlight deficiencies national legal framework and creating opportunities for implementing legislative practices more efficient in the civil legislation of the Republic of Moldova.

The important scientific problem solved lies in the multidimensional research of the juridical regulations of the national and international succession reserve, as well as the elucidation of the notarial practice and the jurisprudence in the matter, which resulted in a scientific substantiation of the role of the succession reserve in the protection of the legal heirs And formulating the proposals for the law of the Republic, in order to improve the internal normative framework, the correct and efficient application of the legal framework, by the courts of the Republic of Moldova.

The significance of the paper is to research complex, multidimensional and interdisciplinary problem protection successional reserve heirs, identifying interference with other actors in civil law, family law, civil procedure, etc. The theoretical importance lies in the scientific concept successional reserve and principles governing this notion, the systematization and argumentation solutions offered by legal doctrine, which so far has not achieved the domestic science in civil law.

Value of the work lies in the interpretation clear and unequivocal rules related legal reserve succession and its role in protection of the heirs, which will contribute to the proper application of legislation by both participants in civil legal relations and the courts called to examine cases related rights succesorației reserve its role in protecting heirs and determine the effects it will produce. We also believe that proposals ferenda law, issued following the investigations carried out, can be made the basis of draft amending legislation on legal succession and the reserve, which will increase the efficiency of the legal framework in general and the administration of justice in private.

Implementation of scientific results. The paper is a comprehensive study, with theoretical solutions based and practical proposals that could be useful from a teaching perspective in the teaching discipline Civil law, inheritance law, reserve succession in the law faculties, showing interest while for private legal practitioners.

PEREDERCO VASILII

**ROLUL REZERVEI SUCCESORALE ÎN
PROTECȚIA MOȘTENITORILOR LEGALI**

Specialitatea 553.01 – Drept civil

Autoreferat al tezei de doctor în drept

Semnat pentru tipar 04.05.2017.

Coli editoriale 2,1.

Tirajul 50 ex.

Coli de tipar 4,5.

Format 60x84 1/16

Comanda 44/17.

Centrul Editorial-Poligrafic al USM
str. Al. Mateevici, 60, Chișinău, MD-2009